

Ilkka Ronkainen

Rahikainen

Sotajermun siviilitarina

Ilkka Ronkainen

Rahikainen

”Vapaus on välttämättömyyksien tajuamista, jota yhteensattumat suolaavat omalla tavallaan.”

© 2017 Ilkka Ronkainen
Kustantaja BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi
Valmistaja BoD, Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN 978-952-339-635-7

Ensimmäinen osa Piimäjärvi

Aluksi

Täytettyään 50 vuotta Rahikainen muisteli sodan jälkeistä aikaa Piimäjärvellä:

- Oli se kyllä kumma, kuinka nopeasti se sota minulta unohtui. Toiset valittivat käyvänsä taisteluita uudelleen ja uudelleen joka yö hiki päässä. Minun uniin sota ei tullut. Minä yritin nauttia vapaudesta, muttei se isä antanut. En tiedä, olisinko saanut luvan Kanka-ahon kaupan uudelleen avaamiseen, jos en olisi mennyt naimisiin Saiman kanssa. Kovan hinnan minä sitten jouduin maksamaan omasta kaupapaikasta, valtakirjasta vapauteen.

Täytettyään 70 vuotta Saima Rahikainen muisteli sodan jälkeistä aikaa Piimäjärvellä:

- Kyllähän mie olin otettu, kun Piimäjärven kylän rikkaimman talon poika rupes miun kanssa riijjoommaan. Siitä Rahikaisesta juurruttiin, että se naipi kaikkii kannoo suurempii kaksijalakaissii. Kun mie en antanna ennen kuin hiävuoteella, niin pakkohan sen ol miun kanssa männä naimisiin, kun se sitä niin hamus. Kyllä ne kylän ämmät olliit kateellisii, kun mie muutin Kanka-ahoon. Mie aatelin, että siäliä suapi ilimaiseks, mutta katteus on ansaittava.

Kotiinpaluu

Alkukevään aurinkoisena iltapäivänä Leino Rahikainen oli odottamassa Joensuu-Ilomantsi tien varressa Lapin sodasta palaavaa veljeään. Linja-autosta laskeutui punanaamainen, sodassa laihtunut, loppuun kuluneisiin armeijan sarkavaatteisiin pukeutunut lyhyenlanta ja kuivankälpeä mies, jolla oli päässä verikauha rennosti vinossa.

- Päästiväthän nuo vielä siut kottiin, totesi Leino iloisena.
- Päästivätpä hyvinnii, kun ei ollut ennee paikkoo, minne lähettee. Mitenkä out jaksellut? kysyi Rahikainen.
- Tanssin rytkeessähän nuo illat nyt männöö, sanoi Leino naama hyväntahtoisessa virneessä.
- Että ou vielä aukaissut kauppoos?
- Ei olla. Sie muistat nuapurkylän Humu-Jussin. Humu yritti suaha luppoo, muttei suanna. Nyt Humu tekköö musta pörssin kauppoos. Valtion kortilla suapi voita 20 rammoo sata-sella, Humu myy sitä viisisatasella, eikä kysele kortteja.
- Katoh hyväkästä. Humuhan tekköö rahhoo kuin konekivvääri sylykkee pateja, tokaisi Rahikainen

Rahikainen oli ollut ensimmäisten alokkaiden joukossa kummankin osapuolen voittoon päätyneen talvisodan jälkeen Joensuun lähelle Ylämyllyn Paloau-

kealle perustetussa varuskunnassa. Nopeasti vanhoista parakeista kokoon kyhätty kasarmit eivät olleet häävi paikka varusmiespalveluksen suorittamiseen. Kesällä 1941 Rahikaisen piti päästä siviiliin, mutta se peruutettiin ja vanhat jäivät alkukesän viettoon Paloaukean hiekkakankaalle. Rahikainen siirrettiin 16.6.1941 Jääkärirykmentti 8:aan. Juhannuksen jälkeen tuli lähtö tekemään Suur-Suomea ja sen epäonnistuttua hänet lähetettiin vielä häättämään Saksan joukot Lapista. Niin Rahikaisen varusmiespalvelusta tuli viisivuotinen ja koko reissun sotilaskuria vastaan pullikoineelle annettiin kuitenkin kotiutuksen yhteydessä palkkioksi hengissä selviämisestä alikersantin jämat.

Rahikainen oli ostanut Joensuusta kaksi pulloa Karhuviinaa, joista toisen hän oli kumonnut naapurissa asuvan Laurolan Esan kanssa linja-automatalla Joensuusta Piippukiveen. Rahikainen tarjosi veljelleen Leinolle viinapaukkua, mutta tämä kieltäytyi sanoen:

- Ukko-Antti ei hyvällä kaho viinan kanssa lätäräystä.

Rahikaisten poikien isä, Ukko-Antti, oli 60-vuotias vakavaimainen äijänkääkkä, jota kunnioitettiin ja pelättiin perheen piirissä. Piimäjärveläisten kunnioituksesta taas kertoi, että hänet oli valittu monta kertaa kunnanvaltuustoon. Ukko-Antti ei halunnut, että hänen nenälleen hypittiin. Kun hän aloitti kaupanpidon jo ennen Suomen itsenäistymistä, kohtasi hän monta pahaa vastoinkäymistä, joista hän selvisi ja oli taas

nopeasti jaloillaan. Kovalla työnteolla, nuukasti elämisellä ja tuottoisilla kaupoilla hänen omistamansa Kanka-ahon tila kasvoi Piimäjärven kylän suurimmaksi. Iän myötä Ukko-Antista tuli kätttyisä ja määräilevä, varman päälle eläjä. Kaupanpito, joka loppui talvisodan alettua, opetti hänelle suurta varovaisuutta raha- asioissa, joista hän ei uskaltanut puhua edes oman perheensä jäsenille.

Kevät oli pitkällä. Lunta oli enää ojan pohjalla, siellä minne ei aurinko yltänyt. Tuoksui raikkaalta, toivoa antavalta. Kelirikko oli kuitenkin pehmittänyt vanhan hevostien niin huonoon kuntoon, että välillä miehet joutuivat nousemaan kärkeistä helpottaakseen Valkon vaivalloista työtä. Kuuden kilometrin matka Joensuu-Ilomantsi tieltä vei aikaa, mutta toinen Karhuviinapullo joudutti mukavasti matkantekoa. Rahikainen kysyi kyytiin pyydettyä Laurolan Esalta:

- Aika moni leikkikaveri ei tainnu palata so-
vasta kotiin?
- Mie laskin, että meijjän kylältä joka viijes
sottaa lähteneestä makovvaa nyt Tuupovu-
aran kirkon sankarhautausmualla. Se meijjän
Veikko män sovan viimeisessä taistelussa
Loimolassa.
- Eiköhän oteta Veikon muistoks?

Rahikaiselle oli tärkeää säilyttää oma vapautensa ja onnellisuutensa. Hän koki säännöt ahdistaviksi. Tästä syystä hänen oli vaikea sopeutua armeijassa kuriin. Hän teki yleensä päänsä mukaan eikä antanut toisten eriävien mielipiteiden hidastaa tahtiaan. Hän oli

täynnä uusia ideoita ja luonnostaan optimistinen, jota sinisilmäisyydeksikin voitiin sanoa. Kylällä sanottiin, että Rahikaisella on niin paljon uusia ideoita, ettei edes hänen puheensa ehtinyt niitä kaikkia kertoa. Rahikainen ei ollut niin kunnianhimoinen, että hän olisi uhrannut jotain omasta hyvinvoinnistaan. Hän väisti helposti vaikeat paikat, muttei nöyrytnyt niiden edessä. Rahikainen oli ovela. Hän oli nopea liikkeissään ja keräili mielellään uusia kokemuksia ja seikkailuja, jotka peittivät alleen levottomuutta ja tylsistymistä jokapäiväisiin arkisiin asioihin. Hän oli itsekkeinen eikä huomannut tai ei ehkä halunnutkaan huomata toisten tarpeita. Ympärillä piti olla iloista ja energistä tunnelmaa, jota hän sai myös lukemalla kirjallisuutta. Hän osasi hyvin viihdyttää muita kertomalla tarinoita. Hänen ajatusmaailmansa oli seksuaalisesti virittynyt.

Viina ja vapaus menivät Rahikaiselle päähän ja hänen mielialansa kohosi, kun muutaman kymmenen talon Piimäjärvi näkyi. Miehet ottivat taas suuntäydelliset. Saatuaan viinaryypyn alas Esa ilmoitti:

- Kohta myö ollaan meijjän pihassa. Nyt mie en ennee uskalla ottaa muuten tulloo sanomista. Äiti on niin hiivatin vihainen, jos vähänniin otan viinnoo. Kun mie piäsin viime syksynä siviiliin, niin myö Pirttivaruan poikien kanssa keitettiin viinnoo ja juotiin sitä kanssa omiks tarpeiks. Par kuukautta män rökälehtäessä. Äiti pelkäs, jotta miusta tulloo uus Emil Laurola.

- No mutta, mie en ollut silloin tiällä. Nyt se on sitten miun vuoro rökälehtti, sanoi Rahikainen
- Mie kyllä vähän sinnuu isona veljenä neuvoisin. Ukko-Antti se ei kauan kahtele tuota siun rökälehttimistä, Leino sanoi.

Leino oli Rahikaisen vanhin poika. Hänet oli vapautettu talvisodassa varusmiespalveluksesta, jonka takia kylän miehet hyljeksivät häntä. Rotevana ja kovana työmiehenä Leino oli hoitanut isänsä kanssa jatkosodan ajan menestyksellisesti Kanka-ahon tilaa. Leino oli avulias ja huomaavainen, meni avuksi ja tueksi sinne missä sitä tarvittiin. Leino tavoitteli tällä muiden hyväksyntää. Hän yritti tehdä toisten elämästä mukavampaa ja miellyttävämpää. Hän oli luonnostaan empaattinen. Tämä vetosi erityisesti kylän naiseen, jotka olivat hulluna häneen, varsinkin kun Leino oli kylän paras tanssija.

Rankan kelirikkotaipaleen jälkeen Valko oli tyytyväinen, kun kärrit pysähtyivät Laurolan pihaan. Esa pyysi Leinoa ja Rahikaista käymään tuvassa helpottamassa hänen kotiinpaluutaan kaupungista. Leino jäi hoitamaan hevosta. Rahikainen ja Esa menivät iloisena Laurolan pienen mökin tupaan. Tuvassa istuivat Esan äiti Lyyti ja tytär Saima. Lyyti ärähti:

- Sitä on kauppiaan poikakiik piässyt siviiliin. Ihanhan sie niin kuin siviiliin piässeeltä haiset. Out tainnu tän meijjän pojannii juottoo humalaan.
- Kyllähän myö vähän otimma sen kunniaks, että sus ei syönnä pienenä, sanoi Rahikainen ja meni puristamaan Lyytiä olkapäistä.
- Ouhan poika puristelematta. On tainnu poika ellee kauan puutteessa. Ou nyt immeisiks, sanoi naurua kihertäen ja selvästi mielihyvää nuoren miehen puristeluista tuntenut Lyyti.

Lyyti oli syntynyt Suurlakkovuonna 1906. Hän oli nuorena kylän kauneuskuningatar. Lyyti oli vielä ikääntyneenä verevä ikäistään nuoremman näköinen. Lyyti naitiin kylän suurimpaan taloon, Laurolaan. Kun talo jaettiin viiteen osaan, saivat Lyyti ja hänen miehensä Juho asuttavakseen Laurolan isosta hirsitalosta puretun yhden päädyn, joka siirrettiin muutamman sadan metrin päähän päätilasta. Ennen sotia Lyyti joutui onnettomuuteen, jossa hänen lonkkansa murtui. Epäonnistuneen hoidon seurauksena hänen toinen jalkansa oli muutaman sentin lyhempi ja hänen kävelynsä oli heilumista puolelta toiselle, jota hän hillitsi kepin avulla. Lyytin mies Juho kuoli jatkosodan aikana hiilenpoltosta saamaansa aivokalvontulehdukseen. Lyytillä oli elätettävänä neljä lasta, joista Esa oli vanhin, Saima toiseksi ja Kari kolmanneksi vanhin sekä Kaisa nuorin. Vanhin poika, Veikko, oli kuollut sodassa. Lyyti oli täysin sopimaton maatalon emännän töihin. Juhon kuoltua lapset

saivat hoitaa kotityöt. Lyyti oli matriarkka, joka odotti, että lapset palvelevat häntä. Lyytin päätyö oli seurustelu. Kun Lyyti halusi miellyttää muita ihmisiä ja oli heille ystävällinen, oli Laurolassa jatkuvasti joku kylässä.

Lopetettuaan Lyytin puristelun Rahikaisen silmiin osui tuvan penkillä istuva Saima. Hän katsoi tyttöä ja tuumi: tuohan on ihan naitava tyttö. Rahikainen kysyi:

- Vel Leino kerto, että Lehikkolassa ois tänään nurkkatanssit. Lähtisikös se tää kaunis tyttö tanssimaan miun kanssa?
- Suattaishan sitä lähtee, jos se tuo äiti miut piestäis, sanoi Saima yllättyneenä kauppiaan pojan suorasta ehdotuksesta.
- Kyllähän se nuin kaunis äiti nuin kauniin tytön piestää näin kommeen miehen kanssa, sanoi Rahikainen iskien silmää Lyytille.
- Taitaa vain olla tiä ylkäehokas niin humalassa, jottei siitä taijja olla illalla tansseihin lähtijäks, totesi Lyyti.
- Elä sie Lyyti huoli. Kottiinjohatusviinat on nyt juotu ja kun mie kunnolla syön, käyn saunassa ja nukun vähän, niin mie oun illalla kuin uus mies, uhosi Rahikainen.
- Taitaa silloin koskee molempiin päihin, virnuili Lyyti.
- Sen toisen säryn mie suan asettummaan Hotapulverilla, sanoi Rahikainen hymyillen ja iskien taas silmää Lyytille.

- Jos tyttö halluu männä, niin mänköön, tokaisi Lyyti.
- Sittenhän tuon illalla näkköö, sanoi Saima salaperäisesti.

Saima oli perinyt äidiltään kauniin ulkonäön ja isältään karjalaisen hyppymäki-perunanenän. Hän oli sutjakka tyttö, jonka vyötärön ympärys oli 40 senttimetriä. Positiivisuus paistoi hänen kasvoiltaan. Äidistään poiketen hän oli kova työntekijä kuten isänsä. Hän hoiti isänsä kanssa navettatyöt. Isän kuoltua hänen vastuulleen jäivät kaikki talon työt, joihin pikkuhiljaa myös nuoremmat veljet osallistuivat. Saima oli sopeutuvainen. Hän antoi periksi ennemmin kuin ryhtyi taisteluun oman näkemyksensä puolesta. Hän pyrki miellyttämään muita, halusi pitää ystävälliset ja hyvät suhteet kaikkiin ihmisiin eikä missään tilanteessa halunnut jollakin tavalla korostaa itseään. Saimaa inhotti äitinsä avoin seksuaalinen himokkuus ja hän päätti toimia toisin kuin äitinsä.

Rahikainen herkistyi, kun Kanka-ahon harmaa päära kennus kivisten peltojen keskellä alkoi näkyä. Rahikainen hyppäsi kärrystä ja juoksi tupaan. Ensimmäisenä Rahikaisen kaulaan kapsahti nuorin siskoksista, kansakoulua käyvä Taimi. Nuorin veli Osmo ja vanhin sisko Aino ottivat hillitymmin vastaan tulijan. Ukko-Antti katseli vihaisena humalaista poikaansa ja aloitti ripityksen:

- Sitä on jo matkalla aloitettu sovan muistoin huuhteleminen alas. Anna olla viimeinen kerta, kun tuut kottiin humalassa. Mie oun nähnnä sovan jälkeen ihan tarpeeks viinan kanssa lätröömistä.
- Kyllähän sitä elimistö huuhtelluu tarvihttoo tämän viisvuotisen urakan jälälkeen. Anteeks nyt vuan, sanoi Rahikainen nöyrästi yrittäen näytellä selvempää kuin oli.
- Noh. Piäassii on, että selevisit hengissä ja out nyt kotona, sanoi Ukko-Antti jo lauhtuneena.

Kanka-ahon emäntä, Iita, oli alun perin Ukko-Antin palvelija. Iita oli joutunut lähtemään Kansalaissodan jälkeen Korpiselän Suojärveltä nälkää pakoon. Ukko-Antti oli palkannut hänet piiaksi ja edelleen kyläläiset kutsuivat häntä piikatytöksi. Ukko-Antti oli rakastanut Iitaan ja sanonut ennen häitä:

- Kun hoijjat vuan lapset, niin kyllä se riittää.

Mie haen appuu kylältä nuihin navettatöihin. Ukko-Antilla olikin ollut piikoja, joskus jopa kaksi. Kun vähän yli 150 senttimetriä pitkän Iitan ei tarvinnut osallistua talon muihin töihin kuin ruuanlaittoon, hän alkoi lihoa. Lapsuudessa koettu jatkuva nälkä oli aiheuttanut hänen alitajuntaansa refleksinomaisen käskyn: syö kaikki ruoka, minkä saat. Kun Kanka-ahossa ruokaa riitti, niin Iitahan sitä söi. Ennen sotaa kyläläiset nauroivat, että Iitan on helpompi kulkea pyörimällä kuin kävelemällä.

Lapsuuden traumat olivat aiheuttaneet, että Iita oli pelokas, epävarma eikä luottanut kehenkään. Hän kyseenalaisti ja epäili kaikkea niin, että Ukko-Antti menetti hermonsä montä kertaa hänen kanssaan. Kuitenkin Iita oli ulospäin hyvin lojaali ja luotettava kumppani miehelleen ja odotti ehdottomasti samaa myös mieheltään.

Sota-ajan Iita oli Osmon, Ainon ja Taimin kanssa evakossa Karttulassa. Ukko-Antti oli jäänyt kotiin Piimäjärven kyläpäälliköksi. Hän oli joutunut vetämään valtion hevosilla pakkolunastettuja heiniä talojen ladoista. Hänen apunaan oli ollut Laatikaisen rouva, jonka kanssa Ukko-Antti oli mennyt latoon rakkauden töihin. Ukko-Antti yllätettiin hommissa. Kun mummo oli evakosta palattuaan kuullut asiasta, hän oli niin pintautunut, ettei siitä lähtien Ukko-Anttia ottanut omaan huoneeseensa, saati viereensä laskenut. Kukaan ei milloinkaan puhunut tästä Kankaahossa.

Päivät Iita oli omassa huoneessa, kävi syömässä muiden jälkeen ja oli hyvin huomaamaton. Kun hän kuuli suosikkipoikansa tulevan, hän tuli nyt poikkeuksellisesti tupaan ja kysyi:

- Onko se sotamies milloin syönnä?
- Alikersantti joi Joensuussa korvikkeen, mutta kyllä ruoka maistuis. Koko matkan Rovaniemeltä on suussa maistunna karjalanpaisti. Te-

kisikö se äiti karjalanpaistii? toivoi Rahikainen, joka ei ollut tietoinen isän ja äidin suhteen välirikosta.

Rahikainen asettui taloksi. Ensi hätään äiti teki hänelle palasta, paksujen ruisleipäviipaleiden päälle omaa voita ja kinkkua sekä juomaksi maitoa. Osmo meni lämmittämään sauna. Rahikainen jäi turisemaan isänsä kanssa. Ukko-Antti kysyi:

- Miten se tää viimeinen sotareissu män? Lehisä on ollu siitä kaikenlaista juttuu.
- Ei sitä sovaks voi kuhtuu. Ensiks myös vuotetaan, että sakemannit polttavat kylän, sit myö mäännään kahtomaan poltettuu kyllee ja vuotetaan tuas, jotta hyö ehtiit polttoo seuraavan kylän. Välillä joku käy huvikseen ampumassa muutaman laukauksen. Näin myö mäntiin läpi koko Lapin. Ei siinä montaa miestä mänt. Alko olla jo joulu lähellä, kun oltiin Norjan rajalla, niin melekein kaik soti-laot lähetettiin kottiin rauhansopimuksen mukkaan. Meitä jäi muutama sovan käynyt ennee jälelle. Kottiin lähetettyin tilalle tulnuorrii poikii, jotka olliit varusmiespalavelusta suorittamassa. Se oli loppuvaiheessa aikamoinen kakaralauma koko sotaväk, kertoi Rahikainen.
- Vaikeetahan se ol sotti entissii aseveljii vastaan. Kyllä ne sakut viärin tekkiit, kun polttiit

Rahikainen on tosiasioihin perustuva kertomus pohjoiskarjalaisen sotajermun ja hänen perheensä kasvusta ja kehityksestä sekä taistelusta yksityisen vähittäiskauppiaan vapauden puolesta.

Rahikainen palaa Lapin sodasta ja innostuu kommunismista, mutta isä ei anna poikansa avata kauppaa ennen kuin hän tarkistaa poliittisen kantansa ja vakiinnuttaa elämänsä menemällä naimisiin. Kauppa tuottaa hyvin, mutta menestys menee isän pussiin. Rahikainen joutuu maksamaan kovan hinnan omasta kauppapaikasta Paloaukean läheisyydestä. Oma kauppa menestyy erinomaisesti. Kun tukkuliikkeet tekevät vallankaappauksen ja vähittäiskauppiaasta on tulossa tukkukaupan torppari, Rahikainen nousee vastarintaan ja organisoi ensin lääninsä kauppiaat liikevaihtoverokapinaan ja sitten valitaan Suomen kauppiaiden edusmieheksi vastustamaan kauppatoiminnan keskittymistä.

Rahikaisen unelma on itsenäinen ja vapaa kauppias, joka saa ostaa tavaransa, mistä haluaa. Kun tämä ei ole enää mahdollinen, aloittaa hän uuden "Keskon" rakentamisen keskittämällä kauppiaiden rahaliikenne omaan pankkiin ja hankkimalla kauppiaiden omistukseen tukkuliike, jonka toimitusjohtajaksi Rahikainen nimetään. Sitten sattuma astuu peliin.

